

Ekologik madaniyatning rivojlanishi ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida tutgan o'rnini

Badalova Muhayyo Faxriddinova

UrDU, Tabiiy fanlar fakulteti, Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi kafedrasini o'qituvchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7139939>

Annotatsiya. Maqolada ekologik madaniyatning rivojlanishini ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida tutgan o'rnini va ekologik madaniyat insoniyatning yangi madaniyati bo'lib, u insonning ekologik jihatdan sog'lom xulq-atvori, faoliyati va inson va ijtimoiy-tabiiy muhit o'rtasidagi munosabatlarning yangi sifat darajasini rag'batlantiradigan qadriyat yo'nalishlarini belgilaydi. Keng ma'noda ekologik madaniyat insoniyat madaniyatining yangi mazmunidir.

Kalit so'zlar: ekologik madaniyat, atrof-muhit, qadriyat, madaniyat, xulq-atvor, ijtimoiy-tabiiy muhit, tabiat, falsafiy madaniy olimlar, ekologik inqiroz, yangi ekotsentrik, fan, san'at, urf-odat va an'analar.

РОЛЬ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье рассматривается роль развития экологической культуры как фактора общественного развития и экологической культуры новой культуры человечества, представляющей собой новый качественный уровень экологически здорового поведения и деятельности человека и отношений между человеком и окружающим миром. Социально-природная среда определяет ценностные ориентации, которые поощряют. В широком смысле экологическая культура представляет собой новое содержание человеческой культуры.

Ключевые слова: экологическая культура, окружающая среда, ценность, культура, поведение, социоприродная среда, природа, философская культурология, экологический кризис, новая экоцентрика, наука, искусство, обычаи и традиции.

THE ROLE OF THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL CULTURE AS A FACTOR OF SOCIAL DEVELOPMENT

Abstract. In the article, the role of the development of ecological culture as a factor of social development and ecological culture is a new culture of mankind, which is a new qualitative level of ecologically healthy behavior and activities of humans and relations between humans and the social-natural environment. defines the value orientations that encourage. In a broad sense, ecological culture is a new content of human culture.

Keywords: ecological culture, environment, value, culture, behavior, socio-natural environment, nature, philosophical cultural scientists, ecological crisis, new ecocentric, science, art, customs and traditions .

KIRISH

Bizning davrimizda inson ekologiyasi nafaqat yer va inson haqidagi fan, balki yangi ma'no va yangi ijtimoiy taraqqiyot bo'lib, uning natijasi hayvonot dunyosi va atrof-muhitga qadriyat munosabatida bo'lgan ekologik madaniyatdir. Ekologik madaniyat ilmiy va badiiy tizim sifatida tasniflanadi, insonning atrof-muhit sohasidagi qadriyat yo'nalishi, shuningdek, ma'lumotlarni faol himoya qilish va takomillashtirish. Ekologik madaniyatning rivojlanishi turli muammolarni hal qilish va texnologiyani ishlab chiqish jarayoni bilan bog'liq.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Ekologik madaniyat insoniyatning yangi madaniyati bo'lib, u insonning ekologik jihatdan sog'lom xulq-atvori, faoliyati va inson va ijtimoiy-tabiiy muhit o'rtasidagi munosabatlarning yangi sifat darajasini rag'batlantiradigan qadriyat yo'nalishlarini belgilaydi. Keng ma'noda ekologik madaniyat insoniyat madaniyatining yangi mazmunidir. Tadqiqot muammosini har tomonlama tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, insonda tabiat oldidagi burchlarini yangicha tushunish, yangi dunyoqarashni shakllantirish juda qiyin.

TADQIQOT NATIJALARI

N.N. Moiseev inson tabiat bilan birlashishi kerak bo'lgan jahon davri paydo bo'layotganini yozgan; davr zo'ravonliksiz bo'lishi kerak degan ma'noda universaldir. Madaniyatning ruh ekologiyasi, inson yashayotgan muhiti sifatidagi bu zamonaviy ta'rifi III ming yillikda madaniyat qaysi yo'nalishda borishi, inson va tabiatning birlashuvi sodir bo'lishi kerakligini ko'rsatadi.

O'zini madaniyatda topish, o'zining madaniy qiyofasini shakllantirish - bu inson madaniyat bilan tanishish jarayonida ta'lim orqali hal qilishi kerak bo'lgan vazifadir. Madaniyat ta'limning madaniyat yaratuvchi funktsiyasi amalga oshirilganda shaxsning o'z-o'zini ongini rivojlantirish, uning ma'naviy yuksalish vositasi rolini to'liq bajaradi. Ilg'or pedagogik fikr har doim shaxsning shakllanishida tabiatning rolini yuqori baholagan, insonning ma'naviy hayoti tabiat bilan eng uzviy bog'liq degan pozitsiyaning haqiqatini ta'kidlagan.

Ko'pgina pedagoglar tabiatga ruhsiz munosabatda bo'lishga, uni rasmiy o'rganishga va tor amaliylikka qarshi bo'lib, tabiat to'g'risidagi to'liq bilimlarni o'quv dasturlariga kiritishni taklif qildilar, ularning insonning axloqiy fazilatlarini shakllantirishga alohida ta'sirini ta'kidladilar.

Ekologik madaniyat fenomenini o'rganuvchi ko'plab olimlar ta'kidlaganidek, ta'limda shaxsning ekologik madaniyati asosida jamiyatning ekologik madaniyatini ta'minlashga qodir bo'lgan shunday madaniy qadriyatlarni rivojlantirish kerak.

Falsafiy va madaniy nuqtai nazardan, zamonaviy olimlar ekologik madaniyat ekologik inqiroz va yangi ekotsentrik fikrlash ta'sirida shakllanadigan madaniyat taraqqiyotining zamonaviy bosqichidir, degan olimlar o'z fikrida.

Ekologik madaniyat - bu insonning ma'naviy hayoti, uning qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyatlari, odamlarning boshqa odamlar, atrof-muhit bilan o'zaro munosabati, jamiyatning texnik, iqtisodiy va madaniy rivojlanish darajasiga bog'liq. Shuni aniq ta'kidlash mumkinki, insonning ekologik madaniyati uning integral xususiyatidir va tabiatga ma'lum munosabatni ifodalaydi, insonning dunyoqarashi bilan bog'liq va turli vaziyatlarda barqaror namoyon bo'ladi.

Ekologik madaniyatning tarkibiy qismlarini tahlil qilish. Ekologik madaniyatda uchta asosiy komponent tarkibiy jihatdan ajralib turadi: kognitiv (bilim); qiymat (qiymat yo'nalishlari); faoliyat (ko'nikma va qobiliyatlar).

Natijada, ekologik madaniyat insonning fan, san'at, urf-odat va an'analar sohasidagi bilim va ko'nikmalari, qadriyat yo'nalishlari, shuningdek, atrof-muhitni saqlash va yaxshilash bo'yicha faol ishlar tizimi sifatida namoyon bo'lishi mumkin o'zaro bog'liq elementlardan iborat. Uning tarkibiy qismlarini batafsil o'rganish bilan siz ular nimani anglatishini belgilashingiz mumkin: ekologik bilimlar - tabiatshunoslik, ijtimoiy, huquqiy, texnik va boshqalar; ekologik fikrlash - sabab, ehtimollik, bashoratli va boshqa turdagi munosabatlarni o'rnatish qobiliyati; ekologik jihatdan asoslangan xulq-atvor, bunda ekologik bilimlar, ekologik fikrlashning kundalik harakat

normasiga o'tishi amalga oshiriladi; his-tuyg'ular madaniyati, ya'ni hamdardlik, tajriba, hayotga hurmat ko'rsatish qobiliyati.

Bir tomondan ekologik madaniyatni ekologik bilimlarning dinamik birligi, tabiatga va atrof-muhitdagi haqiqiy inson faoliyatiga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lish, ekologik madaniyat - bu tabiatni bir butun sifatida idrok etish jarayoni, hamkorlik quvonchi deb hisoblanishi mumkin u bilan yaratish, koinotning ijodiy jarayonlari bilan tanishish, tabiat uyg'unligi va go'zalligini his qilish.

Boshqa tomondan, ekologik madaniyatni rivojlantirishni ekologik ta'limning maqsadi sifatida belgilab, shuni ta'kidlash mumkinki, ekologik madaniyat insonning asosiy sifati bo'lib, uning atrof-muhitni muhofaza qilishga tayyorligini belgilaydi, chunki munosabatlar tizimida "inson- tabiat" tabiiy muhit bilan o'zaro munosabat jarayonida kelajak avlodlar oldidagi mas'uliyatni anglab, o'zini tabiatning bir qismi sifatida anglash muhimdir. Ekologik madaniyatni shakllantirish fan-texnika taraqqiyoti mahsulotlarini ishlatishda ma'naviy javobgarlikni shakllantirishni, madaniy o'zgartirish faoliyati usullarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Atrofimizni o'rab turgan tabiat biz uchun shunday moslashtirilganki, tabiatdagi barcha-barcha narsalar faqatgina insonlar manfaati uchun xizmat qiladi. Ammo mana shu go'zal tabiat shunchalar nozikki, unga keltirilgan birgina oddiy zarar ham kelajakda juda katta to'g'irlab bo'lmay xatolarga olib kelishi mumkin. Mana shunday xatolarning eng kichigi bu atrof muhitni ifloslantirish, suvlarga chiqindi tashlash, o'sib turgan ekinlarni va daraxtlarni behudaga sindirish kabi yomon ishlar hisoblanadi. Bular oddiy e'tiborga loyiq bo'lmagan ishlardek tuyulishi mumkin, ammo, aynan mana shu bee'tiborlik natijasida biz yashayotgan ekologiya qancha zarar ko'rishini yaxshilab o'ylab ko'rmog'imiz lozim. Bunday ishlar esa insonlar tomonidan Alloh bergan ne'matga, omonat qilib berilgan tabiatga hiyonatdir. Nahotki ongli qilib yaratilgan insoniyat ekologiyani ifloslantirish natijasida o'zi va kelajak avlodining salomatligiga putur yetkazayotganini anglamasa!? Axir bizlar ona tabiatni bus-butunligicha asrab kelajak avlodga yetkazib berishga mas'ul emasmizmi!?

Tabiatni muxofaza qilish tarbiyasi islom nuqtai nazarida jamiyatning katta yoshdagi a'zolari vazifasidir. Katta yoshdagi kishilar atrof-muhitni muhofaza qilish va ozodalikni asrab avaylashda yoshlarga o'rnak bo'lishlari va bu hususida tarbiya berishlari kerak bo'ladi. Bizning bobolarimiz va buvilarimiz suvga tupurma, ariqlarga chiqindilarni supurma, ko'chalarga axlat tashlama, ko'karib turgan biror narsani nobud qilma deya uqtirgan so'zlarini doimo esimizdan chiqarmasligimiz va yoshlarga ham shularni o'rgatmoqligimiz lozim. Bundan tashqari xalqimiz orasida «Birni kessang o'nni ek» degan purma'no ibora ham mavjud. Darhaqiqat biz bugun kesgan birgina ko'chatning tabiatdagi zarari yillar o'tib uning o'rniga ekkan daraxtimiz orqali qoplanadi. Va shunda ona tabiatning toza havosiga, ko'kalamzorligiga putur yetkazmagan hisoblanamiz.

MUHOKAMA

Ekologik madaniyat madaniyatning ko'rinishlaridan biri sifatida umumiy o'z ichiga oladi inson, jamiyat va tabiat o'rtasidagi munosabatlar sohasi. Bundan tashqari, biz bunday munosabatlar haqida gapiramiz ijobiy ijodkorlikni taqdim etadi, uyg'unlashtirishga qaratilgan odamlar faoliyatining ijobiy va ijodiy boshlanishi inson, jamiyat va tabiat manfaatlari. Shu ma'noda, ekologik madaniyat odamlar faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos usuli sifatida qaraladi, maqsadi bu faoliyatni tabiat bilan uyg'unlashtirish.

Ekologikning muvaffaqiyatli shakllanishi jamiyat va shaxs madaniyatiga bog'liq kognitiv va ta'lim jarayoni. Aynan ekologik tarbiya ekologik madaniyatni shakllantirish omili hisoblanadi va natijada ijtimoiy-tabiiy o'zaro ta'sirni optimallashtirishda inson boshidir va oxiri, butun madaniy jarayonning dvigateli va uning shakllanishi uning ekologik madaniyati va ekologik madaniyat muhiti. Atrof-muhit bo'yicha muhandislar va texniklar olgan bilimlariga qarab, iqtisodchilar va sotsiologlar, siyosatchilar va huquqshunoslar va hokazolar o'z xalqi, insoniyat oldidagi mas'uliyatni qay darajada his qiladilar, shunga qarab (va ko'pchilik boshqa) jamiyat va shaxsning u yoki bu ekologik madaniyati shakllanadi

XULOSA

Shunday qilib, ekologik madaniyat kontseptsiyasiga oid turli pozitsiyalarni tahlil qilish asosida, biz shunday xulosaga kelishimiz mumkin: ekologik madaniyat qayta ko'rib chiqilgan qadriyatlarga ega bo'lgan madaniyatning yangi turi bo'lib, uni moddiy va ma'naviy qadriyatlar to'plami sifatida belgilash mumkin. Inson faoliyati nafaqat ekologik bilimlar tizimini, balki jamiyatning progressiv rivojlanishi uchun zarur bo'lgan tabiiy sharoitlarni saqlashga qaratilgan odamlarning xatti-harakatlarining ekologik jihatdan o'ylangan texnologiyasini ham o'z ichiga oladi.

REFERENCES

1. Стукаленко Н.М. Развитие экологической культуры как фактор общественного прогресса в целях устойчивого развития // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 12-5. – С. 929-931
2. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=8058> (дата обращения: 18.09.2022).
3. Захарова Елена Юрьевна. Роль естественных и социальных факторов в формировании экологической культуры человека и общества.